

Ing. arch. Martin Říha

Haškova 1714/5

500 02 Hradec Králové 2

Oponentní posudek

diplomové práce

Případová studie rekultivace území lomu Silvestr na Sokolovsku, aneb cesta z lomu na golf

Vysoká škola:

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta humanitních studií
Katedra sociální a kulturní ekologie**

Diplomantka:

Bc. Petra Barteková

Vedoucí práce:

PhDr. Ivan Rynda

Hradec Králové, červenec 2016

Úvod

Jako téma své diplomní práce si diplomantka vytkla rozebrat účast veřejnosti při rozhodování o tak odborně náročném tématu veřejného zájmu, jako je odstranění negativních vlivů povrchové těžby uhlí na Sokolovsku a návrat dotčeného území do nové dynamické rovnováhy přírodního prostředí a zájmů člověka v něm. Zvolila si případovou studii rekultivace lomu Silvestr a průzkum názorů veřejnosti na ni. Postupuje od obecných principů ochrany přírody a krajiny a od popisu situace vytvořené člověkem zejména v minulých dvou stoletích v popisovaném regionu i v současnosti, přes popis širších vazeb věcných, společenských i legislativních, přes vývoj znalostí a pojmů v oboru rekultivací až ke konkrétnímu záměru rekultivace území povrchového uhelného lomu Silvestr a snahu veřejné správy, investorů i projektantů (ne-)zapojit do koncipování nové formy a nového využití tohoto prostoru veřejnost. Nedeklarovaným cílem práce je také ověřit, zda je zkušenost nabytá při jejím zpracování přenosná do dalších podobně postižených regionů, jako je Severočeská hnědouhelná pánev či Ostravsko – Karvinsko.

Práce obsahuje úvod, teoretickou část, metodologickou část, empirickou část a končí diskuzí výsledků výzkumu a závěrem. Obsahuje i abstrakt, včetně překladu do angličtiny a seznam použitých zdrojů informací, v přílohách pak použitý aparát při vlastním praktickém výzkumu, jako informovaný souhlas, formulář dotazníku, scénáře a popisy rozhovorů se zástupci různých skupin stakeholderů využití území apod.

Teoretická část se zabývá úvodem do ekologie a ochrany přírody ve světě i u nás, obsahem pojmů ekologie obnovy a rekultivace, včetně upozornění na různé významy a výklady těchto pojmů různými odbornostmi a nedorozumění, která z toho vznikají v odborném diskursu, všímá si legislativního a finančního ukotvení rekultivací, dále se zabývá regionem Sokolovska a jeho širším územním kontextem, historií těžby i ochrany přírody v něm, vlastním lomem Silvestr a jeho vnější výsypkou, současnou těžební organizací Sokolovská uhelná a jejími právními předchůdci a historií těžby.

Metodologická část popisuje zvolenou metodu případové studie, zdroje dat, způsob vymezení zkoumaného území a dotčené občanské komunity, etické otázky výzkumu, definici výzkumného vzorku a vhodných participantů, způsoby sběru a analýzy získaných dat.

Empirická část popisuje průběh výzkumu, zejména vedených rozhovorů a dotazníkových šetření, jejich výsledky. Zaměřují se na zjištěná kontroverzní témata, jako přirozená sukcese kontra projektovaná technická a biologická rekultivace, region a přínosy a negativa těžby, vztah veřejnosti k těžbě i k rekultivacím, k námětu na výstavbu golfového hřiště jako způsobu rekultivace apod., a vyhodnocuje výsledky těchto šetření.

Diskuze výsledků a závěr pak práci logicky zastřešují.

Hlavní vstupní hypotézou práce je přesvědčení diplomantky, že po létech devastace území i sociální struktury zdejší občanské komunity válkou, odsunem německého obyvatelstva, příchodem dosídlenců s jinou kulturní úrovní i sociální zkušeností, po létech s bezohlednou exploatací přírodních i lidských zdrojů a z toho vyplývající rezignace na účast ve věcech veřejných již došlo a dále dochází k obratu. S útlumem

těžby uhlí v SHR již probíhají četné rekultivace, zlepšila se čistota ovzduší. Dochází tak ke zlepšování životních podmínek v ekonomické, sociální i environmentální oblasti, k obnově sociální soudržnosti a zájmu o informace a záležitosti v působnosti veřejné správy, ke snaze o aktivní spoluúčast na rozhodování, o veřejnou kontrolu chování podnikatelů i správních orgánů. Z práce je zřejmé, že i autorka případové studie je angažovanou patriotkou Sokolovska a má v něm jako tamní rodačka již pevné kořeny. Pro ověření této teze si diplomantka jako svou případovou studii vybrala účast veřejnosti na rozhodování o rekultivaci území lomu Silvestr, který po léta těžil v prostoru jižně od Sokolova mezi obcemi Dolní Rychnov a Březová.

S otvírkou bývalého lomu Silvestr se začalo v roce 1939. Za celou životnost vytěžil lom 89 751 777 t uhlí a 51 549 060 m³ skrývky. Lom těžil uhelnou sloj Antonín a Anežka a jeho těžební činnost byla ukončena v roce 1981. Západní část vytěženého lomu byla ponechána k plavení popílku z elektrárny Tisová. Ve východní části lomu Silvestr bylo vybudováno golfové hřiště s 18 jamkami o výměře necelých 100 ha. V rámci rekultivačních prací byly provedeny hrubé terénní úpravy, odvodnění a vytvořením sedmi malých vodních ploch. Projekt golfového hřiště zpracovala renomovaná německá firma Städler golf Courses. V zázemí osmnácti jamkového hřiště je i restaurace. Celé hřiště je automaticky zavlažované a na jeho ploše bylo v rámci lesnické rekultivace vysázeno na 700 velkých či středně vzrostlých stromů a 5 tisíc sazenic modřínu, dubu, jasanu, borovice a smrku.[4] Zázemí golfu, závlahy, konečné úpravy tvaru golfového hřiště, zatravnění, budování greenů a odpališť, byly hrazeny z vlastních prostředků Sokolovské uhelné. (zdroj: Wikipedie).

Diplomantka zdůrazňuje v metodologické části, že se zaměřuje na **kvalitativní stránku** výzkumu, nikoliv stránku **kvantitativní**. Snahou je **porozumět problému** a jeho příčinám, **ne jej měřit**. S tímto cílem si vybírá i typické adresáty otázek pro rozhovory a dotazníková šetření v reprezentativním vzorku obyvatel, uživatelů území a jeho zdrojů. Tvrdí, že kvalitativní výzkum má schopnost poskytovat komplexní textové popisy individuálních perspektiv jednotlivých aktérů výzkumu v rámci zkoumané problematiky. Proto se tento typ výzkumu nejčastěji využívá při výzkumech, kdy jsou zkoumány nehmotné faktory, jako sociální status, role pohlaví, etnický původ, náboženství atd. Jde o výzkumné problémy, které by při využití kvantitativní metodologie nemusely být tak dobře patrné, a především jde nikoliv o měřitelné hodnoty, tvrdá data, ale o vztahy a jejich interpretaci. Přitom se ale kvantitativním datům nevyhýbá zcela, takže jde zčásti o mix z obou metod, s převahou ovšem aspektů kvalitativních. Na případové studii jedné konkrétní lokality a jednoho konkrétního již realizovaného rekultivačního záměru hledá autorka v práci jevy zobecnitelné pro komunikaci s veřejností nad podobnými problémy a jejich řešení. Oceňuje šíři a flexibilitu případových studií jako metody hledání cest při řešení nejrůznějších problémů území a jejich občanských komunit, i když připouští obtížnost jednoznačné interpretace zjištění u různých posuzovatelů. Zabývá se i problematikou zdrojů dat pro takové studie při inflaci informací s různou kvalitou a hodnotou. Zmiňuje pojem triangulace jako postup validizace zdrojů informací dat s výběrem relevantních a důvěryhodných zdrojů i samotných informací a dat. Vysvětluje, proč si jako jednu z metod výzkumu vybrala

polostrukturované expertní rozhovory s odborníky z oboru rekultivační praxe a dalších vědních disciplín s rekultivacemi úzce souvisejícími, jako zástupci biologie, historie, hornictví, geologie, ale i odborníci, kteří své odborné znalosti získali během mnohaleté praxe v oboru, dále doplněné dotazníkovým šetřením u obyvatel ve dvou lokalitách v těsné blízkosti areálu Golfového klubu Sokolov. Vysvětluje etický rozměr práce výzkumníka a tím i část svého instrumentáře pro vlastní výzkum, jako je informovaný souhlas respondentů, používání citací a informací z jiných autorů apod. Připomíná tím častou nectnost některých současných prací na zakázku, které tyto principy nectí – zejména u prací, nepodléhajících odborné oponentuře nebo dohledu odborných státních či evropských institucí. Kromě uznávaných odborníků z oboru těžby a rekultivací si diplomantka zvolila pro svou studii obyvatele žijící v Dolním Rychnově bezprostředně kolem golfového hřiště v lokalitě Silvestr, ale i z blízké městské čtvrti Michal města Sokolova. Slibovala si od toho odlišný pohled městských a venkovských obyvatel na týž projekt v jejich okolí. Diplomantce se podařilo navázat spolupráci se zaměstnancem AOPK ČR, pracujícím v CHKO Slavkovský les. Díky této skutečnosti je ve výzkumu zastoupena jak strana ochrany přírody, tak i strana těžebních a rekultivačních společností. Diplomantka si je vědoma nedostatku, že ve výzkumném vzorku není zastoupena žádná žena. Podrobně pak popisuje obě metody komunikace, jejich výhody i nevýhody a zdůvodnění volby rozhovorů s odborníky a dotazníků u laiků. Nicméně je zřejmé, že o problému vzorku respondentů a metod k získání relevantních dat vhodných k hodnocení výsledků autorka hodně přemýšlela a zdůvodnění je přesvědčivé.

Závěr a shrnutí docházejí k poznání, že veřejnost má o dění ve svém okolí silný zájem, ale v situaci, kdy vlastníkem území s probíhající změnou je soukromník nebo soukromý podnik, je jedinou formou povinné komunikace s veřejností proces posouzení územního plánu, pak vlivu záměru na životní prostředí a územní řízení o změně využití pozemků nebo o umístění stavby. Jinak to zcela záleží na dobrovolné aktivitě vlastníka a investora. V případě rekultivace lomu Silvestr se tak nestalo a větší účast na přípravě a projektu měla jen odborná veřejnost (těžaři, projektanti, úředníci státní správy) a laická veřejnost omezeně jen v rámci oněch řízení, vedených orgány státní správy. V rámci zpracování případové studie diplomantky se tak laická veřejnost mohla vyjádřit až „ex post“. Bylo by žádoucí osvětou rozšířit předepsaný minimální rozsah účasti veřejnosti při přípravě záměrů v území rozšířit u investorů snahu alespoň o dobrovolný kontakt s dotčenou veřejností ještě ve stádiu příprav zadání pro projektanty – takový požadavek se však v práci neobjevuje. Závěry diplomantky se tak věnují spíše vybraným věcným tématům v odpovědích respondentů, než samotnému faktu, že se vlastně všichni vyjadřovali až k hotovému, naštěstí většinou kladně přijímanému dílu. Nicméně i záznamy z rozhovorů s odborníky a vyplněné dotazníky respondentů z okolí záměru obsahují nesmírně cenné další postřehy, které jsou poučné a využitelné i jinde jak investory, tak orgány veřejné správy, moderátory veřejných projednání SEA a EIA, nevládními neziskovými organizacemi z environmentální i sociální oblasti a vědecko-výzkumnou sférou, a které by při kvalitní interpretaci mohly podíl účasti veřejnosti na správě a rozhodování co do podílu i kvality zvýšit. Škoda, že i na tento aspekt diplomantka neupozornila více.

Práce s použitou literaturou a s odkazy ilustruje všeobecný přehled diplomantky zejména o domácích zdrojích informací, jako jsou citované znalosti odborníků na rekultivace a posuzování vlivů na ŽP z dob předlistopadových 1989 (např. Štýs, Dimitrovský ad.) i polistopadových (Řehounková, Řehounek, Prach, Braniš, Gremlica ad.), takže se v nich promítá i změna paradigmatu přístupu k exploataci přírodních zdrojů i nápravných opatření u škod způsobených lidskou činností po roce 1990. Dostatečně jsou zastoupeny i autoři z řad historiků, ekologů, environmentalistů, sociologů, architektů - územních plánovačů ad., takže je zřejmé, že diplomantka si je vědoma všech historických, prostorových a věcných, sociálních i environmentálních souvislostí i časové dimenze problému a čerpala informace i z mnohých dalších oborů.

Bohužel úroveň práce poněkud snižuje **formální stránka zpracování**. Rozsah práce nevyžadoval „berličky“ k rozšíření počtu stránek v podobě velkých okrajů a jen úzkého sloupce textu uprostřed stránek. Neopravené zůstaly některé písařské a stylistické chyby, i když obsah je jinak čtivý a dobře srozumitelný. Nechybí sice nic z formálních náležitostí, ale některé části jsou graficky nepěkné – nedotažené, a chybí také více ilustrací skutečného stavu území - nikoliv z pohledu z výšky, ale fotografií z lidského pohledového horizontu. To nemohou „reklamní“ letecké snímky nebo animace nahradit.

Celkové hodnocení:

Přes tyto dílčí a z hlediska hodnoty obsahu nepodstatné výhrady jde o práci zajímavou a přínosnou i pro odborníky z jiných oborů, a to právě oním mezioborovým přesahem, který tolik chybí v pracích pro jednotlivé resorty s klapkami svých kompetencí na očích. V každém případě práci doporučuji k obhajobě před komisí, a to s **ohodnocením na pomezí výborně a velmi dobře, při 15 – 16 bodech**.

Jako otázky nebo témata pro diskusi před komisí navrhuji následující:

1. Domníváte se, že i laická veřejnost by se měla podílet na diskusi a rozhodování o tak vysoce odborných tématech, jako je nové funkční využití území po těžbě a forma jeho rekultivace, a proč?
2. Shledala jste při rozhovorech s odborníky a při vyhodnocení dotazníků od obyvatel jako problém kritizovaný veřejností fakt, že projekt s firmou Sokolovská uhelná zpracovával zahraniční, nikoliv český projektový tým?
3. Jak Vy sama vnímáte fakt, že golfové hřiště o 18 jamkách jako uzavřený a poměrně rozsáhlý soukromý areál přístupný jen pro členy klubu a zvané představuje docela výraznou překážku pro prostupnost území pro ostatní veřejnost?